

Список використаних джерел

1. Арановський М.Г. О двух функциях бессознательного в творческом процессе композитора / М.Г.Арановський // Бессознательное. Природа, функции, методы исследования. – Тбилиси, 1979. – Т.2. – 686 с.
2. Бассин Ф.В. Проблема бессознательного / Ф.В.Бассин. – М., 1968. – 468 с.
3. Васенина К.В. Проблема слова в пении / К.В. Васенина. – М. : Музыка, 1969. – С. 145-162.
4. Гарсиа М. Школа пения / М. Гарсиа. – М. : Музгиз, 1957. – 127 с.
5. Кармин А.С. Интуиция и бессознательное / А.С. Кармин. – М., 1979. – С. 90-97.
6. Мирзоева М.О. Анализ исполняемого вокального произведения / О.М. Мирзоева // Вопросы вокальной педагогики. – М., 1964. Вып.2. – С.5-51.
7. Натадзе Р.Г. Воображение как фактор поведения / Р.Г. Натадзе. – Тбилиси : Мецниереба, 1972. – 344 с.
8. Платонов К.К. Осознанное и неосознанное в свете теории отражения / К.К. Платонов. – М., 1979. – 285 с.
9. Понтрягин П.М. Некоторые вопросы формирования и воспитания певца-актёра / П.М. Понтрягин. – М. : Музыка, 1971. – 176 с.

The article identifies aspects of formation and development of singers' creative potential as one of the forms of their professional growth.

Key words: *creative potential, singing setup, breathing, phrasing, conscious, unconscious, target level, content level.*

УДК 378.015.31:78]:37.015.3:005.32

Совік Т. В.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА НА ЗАНЯТТЯХ З «МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І ОСНОВ ХОРЕОГРАФІЇ З МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ

У статті розглядається методика застосування творів Миколи Леонтовича як засіб формування позитивної мотивації навчання у процесі вивчення окремих засобів музичної виразності (динамічних відтінків, дводольного розміру, співвідношення тривалостей, способів звуковедення, поняття ладового відчуття – мажору і мінору, тридольного розміру) у курсі «Музичне виховання і основи хореографії з методикою викладання».

Ключові слова: *формування позитивної мотивації, учитель початкової школи, засоби музичної виразності, музичне сприйняття, музичний репертуар Миколи Леонтовича, пісня-гра, хорова обробка.*

На сучасному етапі вимоги до професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів залежать від запитів нашого суспільства [13]. Сьогодні, коли стрімкі соціальні зміни активують здебільшого вольові та ділові якості особистості, важливо зберегти, розвинути та примножити творчі та емоційно-естетичні якості майбутнього вчителя. Відповідно до закону України «Про загальну середню освіту» [5], саме вчитель початкових класів забезпечує «... здатність до творчого самовираження, особистісно ціннісного ставлення до праці, мистецтва, здоров'я, уміння виконувати нескладні творчі завдання» [1, с. 46].

Формування позитивної мотивації навчання є важливим завданням сучасної дидактики [12, с. 89]: вона виступає основною рушійною силою, стимулом до активної навчальної

діяльності особистості, її удосконалення. Зокрема це стосується формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення музичних дисциплін. Аналіз наукових психолого-педагогічних джерел (А. Виготський [2], Е. Зеер [6], К. Платонов [14], Я. Коменський [8], М. Леонтович [9], М. Лисенко [10], А. Макаренко [11], В. Сухомлинський [16], К. Ушинський [17] та інші), спостереження за навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах дали підстави для висновку, що мотивація до навчальної музичної діяльності студентів немусичних спеціальностей знаходиться на досить низькому рівні. Це, в свою чергу, накладає негативний відбиток на весь навчально-виховний процес. Тому важливою педагогічною умовою, необхідною для забезпечення формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів початкової школи, є систематична мотивація навчання. Мотивація музично-естетичної діяльності майбутнього вчителя початкової школи включає у себе:

- спрямованість на музично-естетичну роботу в школі;
- інтерес до вивчення музичних дисциплін.

У психології спрямованість особистості розглядають як її ціннісні орієнтації, внутрішні спонукальні сили: переконання, потреби, інтереси [3, с. 187]. Інтерес розглядають як „прагнення людини пізнати глибше якийсь об'єкт, спрямування діяльності на певні предмети та явища” [3, с. 190].

У педагогіці до методів мотивації навчально-пізнавальної діяльності відносять методи формування пізнавального інтересу (пізнавальні та рольові ігри, дискусії та диспути, аналіз життєвих ситуацій) та методи стимулювання обов'язку і відповідальності у навчанні (оцінка, контроль знань і умінь студентів тощо). До шляхів і способів емоційного впливу на студентів зараховують проблемний виклад матеріалу, відбір матеріалу з емоційним потенціалом, використання технічних засобів навчання тощо. Розвиток вищої школи, зокрема мистецької освіти, прогнозує якісну зміну підходів до визначення змісту, форм, методів та засобів пізнавальної діяльності студента. Актуальним сьогодні є використання фольклорної пісенної спадщини українського народу, яка виступає як засіб інтенсифікації, стимулювання інтересу до навчально-виховного процесу, підвищення кваліфікації майбутніх учителів, їх саморозвитку та самоорганізації.

Проте, огляд та аналіз змісту музичного кругозору студентів педагогічних факультетів викликає занепокоєння – з-поміж класичних творів, які слухають студенти, немає українських композиторів-класиків. Студенти не назвали жодного музичного твору українських композиторів, за винятком естрадної музики. Однак знання і розуміння вітчизняного музичного мистецтва є необхідним для майбутнього вчителя початкової школи, оскільки складовими програми з музики для початкового навчання є твори українських композиторів.

Перелік музичних творів, яким студенти надають перевагу, показує, що їх уподобання зводяться до тих творів, які найбільш знайомі їм, частіше звучать на радіо і телебаченні. Вони для них звичні й не вимагають напруження уваги. Нерозбірливість у виборі музичних творів є свідченням того, що ставлення студентів педагогічних факультетів до музики поверхневе (немає власне розуміння художнього змісту і оцінки творів мистецтва). Поряд із цим, спостерігається категоричність у судженнях студентів: «популярна музика є віддзеркаленням сьогодення, передає смаки і вподобання сучасного покоління, а класична музика – пережиток, її зрозуміти молоді дуже важко», «чого не розумію, того уникаю» тощо.

Такий стан, на нашу думку, спричинений рядом негативних факторів. До вищого навчального закладу на спеціальність 6.010102 «Початкова освіта» вступають абітурієнти з різним рівнем музичної підготовки, який загалом можна охарактеризувати як посередній. Викликано це такими чинниками: недостатнє забезпечення шкіл вчителями музики, поверхневе викладання предмету. Такий рівень знань студентів утруднює й уповільнює процес викладання курсу «Музичне виховання і основи хореографії з методикою викладання», адже в його основі лежать знання з музичної грамоти та хореографії. Тому методика викладання цієї дисципліни

має бути адаптована до рівня сформованості музично-естетичних знань студентів педагогічних факультетів. Враховуючи окреслені в дослідженні особливості музично-естетичної підготовки майбутніх учителів початкових класів (неволодіння музичним інструментом, відсутність початкової спеціальної музичної освіти, недостатній обсяг годин для вивчення музичних дисциплін тощо), застосування фольклорної пісенної спадщини українського народу в процесі вивчення музичних дисциплін є доцільним та виваженим.

Мета статті – розробка методики застосування творів Миколи Леонтовича як засобу формування позитивної мотивації навчання при вивченні окремих засобів музичної виразності.

Вагому допомозі у розв'язанні цього питання надає педагогічна спадщина Миколи Леонтовича, а саме його педагогічний досвід, викладений у підручнику «Практичний курс навчання співу в середніх школах». У ньому подано систему і методику музичного викладання, яка ґрунтується на фольклорній пісенній спадщині українського народу. Підручник (упорядкувала матеріали Л. О. Іванова) включає у себе три частини:

- практичний курс навчання співу в середніх школах України (з нотними матеріалами);
- навчально-методичні розробки;
- шкільні твори.

Основу навчального матеріалу становлять пісні для хору, пісні-поспівки для сольфеджування, канони (для формування навички багатоголосого співу), які чергуються з розділами навчання музичної грамоти – знаків нотного письма, тривалостей, розмірів, знаків альтерації, інтервалів, будови мажорної і мінорної гами; до них додаються тренувальні вправи (ритмічний диктант, ритмічні вправи, мелодійний диктант і мелодійні вправи по нотах) [4]. Для кожної вправи, пояснення нотної грамоти, Микола Леонтович підібрав музично-дидактичний матеріал, що ґрунтується на фольклорі, репертуар для слухання музики в загальноосвітній школі, до якого увійшли українські народні пісні, оригінальні твори, уривки з опери „На русалчин Великдень” [15].

Ми пропонуємо для вивчення азів музичного мистецтва (музичної мови, засобів музичної виразності) в якості ілюстративного матеріалу вибрати із запропонованого Миколою Леонтовичем репертуару твори, які вивчаються у початковій школі під час слухання музики. Адже обробки М. Леонтовича легкодоступні у сприйманні: всі вони підпорядковані єдиній структурно-логічній схемі, зміст яких має скрізний розвиток; статичність мелодійного зерна збагачується новими гармонійними фарбами; їм характерна темброва різноманітність, а сама тема почергово переноситься у різні голоси” [7]. Всі ці ознаки сприяють легкому запам'ятовуванню і відтворенню голосом, що є важливим саме для педагогічних факультетів – студенти не навчаються грати на інструменті, тому спів фрагментів твору (за Н. Гродзенською) – єдиний «живий» спосіб презентації твору, що вивчається.

Поряд із цим, у навчальних програмах 1-4 класів загальноосвітньої школи до обов'язкового використання у навчальному процесі входять чотири твори М. Леонтовича зі слухання музики: «Щедрик», «Мак», «Дударик», «Грицю, Грицю до роботи», та для хорового співу – «Над річкою бережком» [7]. Така кількість творів, на наш погляд, є недостатньою, так як у його творчості вагоме місце займають колядки, щедрівки, веснівки й пісні-ігри, що є яскравим засобом музично-естетичного виховання молодших школярів.

Розглянемо методику застосування творів Миколи Леонтовича: «Щедрик», «Дударик», «Гра в зайчика», «Коза», «Женчичок-Бренчичок», «Мак», «Дала мені мати корівоньку», «Грицю, Грицю, до роботи», «Ой лис до лисиці», «А вже весна», «Ой сивая та і зозуленька» при вивченні окремих засобів музичної виразності (динамічних відтінків, дводольного розміру, співвідношення тривалостей, способів звуковедення, поняття ладового відчуття – мажору і мінору, тридольного розміру) у курсі «Музичне виховання і основи хореографії з методикою викладання».

Так, «Щедрик» є яскравою ілюстрацією до пояснення динамічних відтінків, підсилення передачі текстового змісту засобами музичної виразності: побажання щастя і грошей переда-

ється ff – «...В тебе товар весь хороший, будеш мати мірку грошей...», відсутність статку в домі – тр: «Хоч не гроші, то полова...».

Розгляд поняття дводольного розміру, співвідношення тривалостей половинної, четвертної і восьмої нот можна проілюструвати на прикладі твору «Дударик», де звертання «Ді-ду мій» – передано четвертними, опис-спогад: «ду-да-ри-ку, ти ж бу-ло се-лом і-деш, ти ж бу-ло в ду-ду гра-єш, те-пер те-бе не-ма-є, ду-да тво-я гу-ля-є...» – восьмими, щоб передати легкість і невимушеність літературного тексту; гра-імітація на дуді передана половинною «Ду-у-у-у».

Способи звуковедення legato, staccato, non legato можна пояснити на матеріалі твору «Гра в зайчика»: характер персонажу – зайчика, його «стрибання» передаються за допомогою штриха non legato: «зай-чи-ку, зай-чи-ку, мій бра-тчи-ку, не ска-чи, не ска-чи по го-ро-дчи-ку...», попередження і застереження біди передаються на legato: «з'їси капусту, зробиш доріжку, прийде хазяїн, ...», остання фраза затихання звучить на staccato: «зай-чи-ку...». Також як ілюстрацію, можна використати обрядову пісню-гру «Мак»: на початку твору у партії S (друга половина 1-го такту) місце дії передається широкою мелодійною лінією на legato: «При долині мак, проростає мак...», і характеристика маку на staccato: «Ко-ре-нис-тий, го-ло-вис-тий», зміна дії: «При долині мак, молотила мак» (legato), «... молодії молодиці не ходіте на вулицю, станьте ви у ряд, як в долині мак» (non legato).

Поняття ладового відчуття – мажору і мінору можна пояснити, використовуючи у якості ілюстрації обрядову пісню-гру «Коза»: Так, починається твір у G-Dur, що передає гру і вертлявість головного персонажу – Кози: «Го-го-го, коза,....», перехід у e-mol передає жаль, хвилювання: «Встрелили козу в правее ушко,... в саме сердушко...». Також можна використати побутово-жартівливу пісню «Дала мені мати корівоньку»: радість від отримання спадку передана за допомогою мажору (G-Dur): «Да-ла ме-ні ма-ти ко-рі-вонь-ку...», прикрість з приводу роботи виражається у мінорі (e-mol): «Та на мо-ю бід-ну го-лі-вонь-ку...», сподівання, надія: «Я ж думала, що музики там бубнять...» (G-dur), втрата, жаль: «А то вовки корову мою дублять...» (e-mol).

Ознайомлення з тридольним розміром можна провести на матеріалі жартівливої пісні «Женчикок-Бренчикок», кожен склад передається восьмою нотою, а наголос у слові – сильною долею у тридольному розмірі: «Ж`ен-чи-чок | Бр`ен-чи-чок | ...».

Вищезгадані твори варто використовувати не лише під час вивчення засобів музичної виразності, співу, слухання музики на уроках, а й у позаурочній діяльності (проведення розваг «Коляда», «Стрітіння», «А вже весна», «На Івана Купала» та ін.). Адже колядки, щедрівки, веснянки, пісні-ігри в обробці Миколи Леонтовича займають значне місце у світовій музичній скарбниці та є дієвим засобом розвитку музично-естетичного смаку майбутніх учителів початкової школи, що сприяє формуванню позитивної мотивації навчання та активізує їх інтерес до фольклорної пісенної спадщини українського народу.

Список використаних джерел

1. Волкова Л. П. Формирование и развитие ценностных ориентаций студентов как будущих специалистов: дис. ... канд. филос. наук : 26.00.01 / Л. П. Волкова. – К., 1986. – 153 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Искусство, 1965. – 318 с.
3. Дубравська Д. М. Основи психології : навч. посібник / Д. М. Дубравська. – Львів : Світ, 2001. – 280 с.
4. Завальнюк А. Микола Леонтович. Дослідження, документи, листи. До 125-ї річниці від дня народження. – Вінниця: „Поділля-2000”, 2002. – С. 85.
5. Закон України „Про загальну середню освіту” – Стаття 3. – 13 травня 1999 р. – №651 – XIV.
6. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический проект, 2003. – 343 с.
7. Иванова Л.О. Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича: Монографія. – Вінниця : ВМГО „Розвиток”, 2007. – С. 86-87.

8. Коменский Я. А. О культуре природных дарований : избр. пед. соч. / Я. А. Коменский. – М. : Учпедгиз, 1955. – С. 439–447.
9. Леонтович М. Збірка статей та матеріалів / Микола Леонтович. – К. : АН УРСР, 1947. – 136 с.
10. Лисенко О. Про Миколу Лисенка // Спогади сина / О. Лисенко. – К. : Радянський письменник, 1957. – 160 с.
11. Макаренко А. С. Педагогика индивидуального действия : соч. в 7 т. / А. С. Макаренко. – М., 1951. – Т. 5. – С. 179.
12. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
13. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України [за заг. ред. В. Г. Кременя.] – К. : Пед. думка, 2011. – 304 с.
14. Платонов К. К. Вопросы психологии труда / К. К. Платонов. – М.: Просвещение, 1970. – 274 с.
15. Практичний курс навчання співу у середніх школах України (3 педагогічної спадщини композитора). – К.: „Музична Україна”, 1989. – С. 8, 130-134.
16. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 669 с.
17. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии // Собр. соч.: в 11 т. / К. Д. Ушинский. – М. – Л. : АПН РСФСР, 1950. – Т. 8. – 774 с.

In the article the method of application of works of Nick Leontovich as a tool of forming of positive motivation of teaching at the study of separate tools of musical expressiveness (dynamic tints, dicotyledonous size, correlation of trivalostey, methods of zvoucovedennyu, notion of the ladovogo feeling – major key and minor key, trilobate size) in a course is examined „Musical education and bases of choreography with the method of teaching”.

Key words: forming of positive motivation, teacher of primary school, tools of musical expressiveness, musical perception, musical repertoire of Nick Leontovich, song-game, choral treatment.

УДК 378.016:78]:378.091.39

Федорчук В. В.

ДІАЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розкриваються можливості діалогу в процесі підготовки майбутніх вчителів музики засобами інтерактивних методів навчання. Пропонуються способи використання окремих інтерактивних методів під час вивчення педагогічних дисциплін.

Ключові слова: діалог, діалогічна взаємодія, інтерактивні методи.

Зміна пріоритетів у сучасній освіті спричинила перехід до педагогіки партнерства, співробітництва, співтворчості, суб'єкт-суб'єктних стосунків між наставниками і вихованцями. Традиційна педагогіка Я.-А.Коменського – це педагогіка монологу. Монологічним є і знання, і форми спілкування вчителя з учнями. На уроці діти оволодівають спільними для всіх знаннями, вміннями, навичками. Ними володіє вчитель, він і передає їх учням. Якими би активними не виглядали діти зовні, чи вони задають питання, чи виконують хімічні досліди, чи складають комп'ютерну програму, – уся ця активність заздалегідь передбачена вчителем, запрограмована ним. У репліках дітей немає і не може бути нічого нового, нічого такого, що могло б змінити його кругозір, перевернути його погляди, здивувати по-справжньому.

У 80-х роках ХХ століття відбувається глибокі перетворення усього буття та мислення людини. На перший план виходить різноманітність культур (європейська, азійська, африкан-